

szintén fölvetessenek. Mert a középiskolától azt kívánom, hogy minden tanítványát ne csak jó magyar emberré, de egyúttal egész emberré nevelje.

A vizsgálat ismétlése, pótlása és javítása körül is vannak egyenetlenségek, melyek igazságtalanságokra, más tekintetben pedig felületességekre vezetnek. Ezeknek reparálása ugyancsak szükséges volna; de minthogy ezek a kérdések inkább administratív jellegűek, azért ezekre kiterjeszkedni nem tartottam szükségesnek.

Bozóky Endre.

AZ ÉRETTSÉGI VIZSGÁLAT (BACCALAURÉAT) REFORMJA FRANCIAORSZÁGBAN.

Wlassics Gyula volt vallás- és közoktatásügyi miniszter egyik utolsó intézkedése ama rendelet volt, melyet a Közoktatási Tanács elnökéhez a középiskolai érettségi vizsgálat reformjának kérdésében intézett, így tehát az érettségi vizsgálat reformálása — föltéve, hogy az új közoktatásügyi miniszter is e nézeten van — nálunk is napirendre kerül.

Aktuális dolognak tartom tehát a Franciaországban most érvénybe lépett új érettségi vizsgálat mineműségét ismertetni, talán ebből is okulhatunk.

De mielőtt valódi tárgyamra áttérnék, talán nem lesz érdektelen a francia érettségi vizsgálat fejlődéstörténetét röviden vázolni.

Tudvalevőleg a francia középiskolai tanulók az érettségi vizsgálatot nem a középiskolákban, hanem a főiskolákban, egyetemi tanárokból álló bizottság előtt teszik le. Tehát a francia érettségi vizsgálat történeti fejlődése szoros összefüggésben van az egyetemi oktatás fejlődésével.

Mindenekelőtt az «Université de Paris» — mely 1631. alapított és az összes európai ily irányú intézeteknek mintaképeül szolgált — fejlődésére kell egy rövid visszapillantást vetnünk.

Az «Université de Paris» négy fakultásból állott, u. m. a theologiai, orvosi, jogi és művészetiből.

Ezen az egyetemen már alapítása idejében «Baccalauréat» nevű vizsgálatok szerepelnek, t. i. az egyetem növendékei, miután két évig logikai tanulmányokkal foglalkoztak, — melynek hallgatása a latin nyelv tudását föltételezte — a Baccalauréat nevű vizsgálat letételére jelentkeztek.

Később a «Collège de France» és a «Sorbonne» nevű intézetek is megkapták a jogot a logika taníthatására. Ezen intézetek növendékei, miután a grammatikát és retorikát hallgatták, beléptek a

philosophiai tanfolyamba, ahol a logika tanulmányozásához fogtak, melynek tudását a végvizsgálatnál (a Baccalauréatnál) megkövetelték.

Eme vizsgálatok a XVIII. század végeig maradtak érvényben, nagy szigorúsággal tartattak meg, úgy hogy mindazok, kik mindamaz akadályokat, melyeket a vizsgálatok letétele elé gördítettek — legyőzték, csak hagyományos, t. i. theologiai vagy orvosi pályán maradtak.

A szabadalmazott kollégiumok mellett még oly intézetek is voltak, melyek nem osztogathattak gradusokat.

Ilyen intézetek voltak a jzsuiták és a többi szerzetesek által föntartott intézetek.

Mindemaz intézetek egy úgynevezett «Lettre testimoniale»-ban bizonyították, hogy intézetbeli tanítványaik a filozófiai előadásokat hallgatták.

Ezen bizonyítvány ugyanolyan értékű volt, mint az előbb már említett baccalauréatusi és a kik egy olyan bizonyítványt birtak, beléphettek a jogi fakultásba.

Franciaország 1791 augusztus 5-ki alkotmánya nem csak az emberi és polgári jogok egyenlőségét mondotta ki, hanem az ifjuságnak egyenlő alapon való ingyenes tanítását is deklarálta. Később a konzulátus és az első császárság idejében, a nevelés és tanítás az új politikai formákhoz alkalmazkodnak; a tanítás egész szervezetét újra alakítják azzal, hogy szolidabb alapokra fektetik. 1801-ben a département-ok közgyűlései (a conseils généraux) már egy egyetem felállítását sürgetik.

Eme sürgetésnek azon haszna volt, hogy *Foucroty* vegyész indítványára felállítják a francia Lyceumokat (Lycée), amelyekben a latin és görög nyelvet, az erkölcsant, a logikát, a fizikát és matematikát tanították.

Csak később, 1806 május 11-én állítják fel a nemzeti egyetemet (Université nationale), melyet a legmesszebbmenő szabadalmakkal látnak el; kimondták egyszersmind, hogy csak az taníthat nyilvános intézetben, ki ezen egyetem tagja, vagy ezen egyetem egyik fakultása által arra följogosítottatik.

Nem sokára (1808. évi március 17-én) a baccalauréatust is újra visszaállítják.

Ehhez a császárság idejében felállított egyetemhez, mely kizárólag foglalkozik a nevelés és tanítás ügyével, tartoznak mind a közép, mind a felsőbb tanintézetek, valamint a baccalauréatus ügye is.

A föltételek, melyek alatt ezen vizsgálat lehető volt, a következők:

1. Legalább is 16 éves kor.

2. Ama tantárgyak ismerete, melyeket a lycée-kben és az ezzel egyenrangú collège-kben tanítanak.

Ebben az időben a vizsgálobizottság tagjainak számát is meghatározzák, t. i. az «a faculté des lettres» három tagjából áll, a mit az 1810 febr. 16-áról kelt szabályzat úgy módosít, hogy csak egy tagnak kell a faculté tagjának lenni; ugyanezen módosított szabály értelmében a vizsgálatok nyilvánosak és csak szóbeliek. A vizsgálat $\frac{1}{2}$ órától $\frac{3}{4}$ óráig tarthat.

1830. évben átdolgozzák újra a baccalaureatusi szabályokat, amennyiben vagy egy francia rögtönzött dolgozatot, vagy egy klaszszikusnak francia nyelvre való fordítását követelik.

Az 1840-iki reformált szabályzat írásbeli dolgozatot követelt a latin nyelvből; egy latin, görög vagy francia író egyik művének írásban való magyarázatát, végül szóbelit, a filozófiából, a történelemből, a matematikából és fizikából.

Franciaország eddigi közoktatás ügyének, különösen az első császárság idejében, ama jellemző vonását konstatálhatjuk, hogy abban az állam omnipotens; csak az 1848 juniusi forradalom mondja ki a nevelés és tanítás szabadságát, mellyel az egyháznak a tanításban való jogosultságát is kimondta.

Ezen intézkedés következménye a szabad tanítás (libre enseignement) szentesítése, melyet az 1850 március 15-én létre jött intézkedés törvénybe is iktatott, mely törvény az egyház és az egyetem közti békét hozta létre. Ezen törvény a középiskolai oktatás terén egészen új arát is létesített, már azáltal is, hogy a középiskolákban a matematika és fizika tanítása nagyobb tért hódított.

Említésre méltó III. Napoleon idejében 1852-ben az érettségi vizsgálatra vonatkozó bifurcatio. Ezen bifurcatio áll 1. a Baccalauréat des lettres, 2. Baccalauréat ès sciencesből. Az előbbi a nyelvi és irodalmi tanulmánynak végvizsgálata, míg az utóbbi, főleg a matematikai tanulmányoké.

Ami a tantárgyakat illeti, a «baccalauréat des lettres» tantárgyai 1. egy latin dolgozat; 2. egy fordítás latinból franciára; 1. egy francia, a bölcsészet köréből választott dolgozat. Ugyanezekre terjed ki a szóbeli vizsgálat is, de ha a tanuló kívánja, egy élő nyelv is felvehető.

A «baccalauréat ès sciences» csak két írásbeli dolgozatot kíván, 1. egy latin nyelvből való fordítást, 2. egy a matematika és fizika köréből választott dolgozatot. A szóbeli vizsgálat is ezekből áll.

De a közönség részéről mindinkább növekvő panaszok arra késztették a kormányt, hogy az eddig érvényben levő vizsgálati szabályzatokat ismét reformálja. Ezen újítás az 1874-ik évben lép életbe, Ezen reform abból áll, hogy a baccalaureatus két részre osztatik. Az első vizsgálat tárgyai: 1. Egy latin nyelvből francia nyelvre való

fordítás. 2. Egy latin nyelven kidolgozott tétel. A második vizsgálat tárgyai: 1. Egy francia nyelven kidolgozott bölcsészeti tétel. 2. Egy élőnyelvi tételnek franciára való fordítása.

De eme reform dacára a panaszok nem némultak el, úgy hogy a közoktatásügyi tanács (Conseil supérieur de l'Instruction) 1880-ban új szabályzatokat dolgoz ki a baccalaureatus-ra nézve. Ezen szabályzat a vizsgálat két részre való megosztását megtartja, csak a tantárgyak változnak. Az első rész tárgyai ezen új szabályzat értelmében: 1. Egy latinból franciára való fordítás. 2. Egy irodalmi vagy történeti tételnek francia nyelven való kidolgozása. 3. Egy német vagy angol fordítás.

A második vizsgálat tárgyai: 1. A bölcsészet köréből föladott tétel kidolgozása. 2. Az exakt tudományok köréből föladott tétel kidolgozása.

Amint látjuk az 1880-iki vizsgálati szabályzat több tért enged az újabb nyelveknek és az exakt tudományoknak.

De Franciaország sem zárkózhatott el a minden államban mindinkább előtérbe lépett modern nyelvek tanítása elől és így jó létre Franciaországban is az úgynevezett «enseignement moderne.» Ezen enseignement moderne, mely főleg a modern nyelvek, valamint a matematika intenzívebb tanítását tűzte ki célul, nem maradt a végvizsgálatra — a baccalaureatusra — sem hatás nélkül.

Hogy a baccalaureatus letételére vonatkozó újításokat könnyebben megérthessük, mindenekelőtt ide iktatjuk a középiskolai tanításnak 1890-iki szervezetét:

Division élémentaire		I. osztály. Előkészítő osztály.	
		II. «	Huitième.
		III. «	Septième.
Classique		Moderne	
Division de grammaire	IV. oszt. Sixième.	IV. oszt. Sixième.	
	V. « Cinquième.	V. « Cinquième.	
	VI. « Quatrième.	VI. « Quatrième.	
	VII. « Troisième.	VII. « Troisième.	
	VIII. « Seconde.	VIII. « Seconde.	
	IX. « Rhétorique.		
Bacc. classique 1 ^{re} partie.		Bacc. de l'enseignement mod. I. partie.	
X. o. Philosophie (Bacc. class. 2 ^e p. 1. série.)	Mathemat. élémentaire. (Bacc. class. 2. p. 2 ^o série.)	Mathématiques spéciales. (Bacc. moderne 2. p. 3. série.)	Prem. sciences (Bacc. moderne 2. p. 2. série.)
			Prem. (Lettres) (Bacc. moderne 2. p. 1 ^o série.)

Mathématiques spéciales.

Az összes hallgatóknak, kik a «baccalauréat classique»-ra aspiráltak, a vizsgálat első részére a IX. osztály (a rhetorikai osztály) elvégzése után kellett jelentkezniök. Ezen vizsgálat írásbeli része állott a vizsgálobizottság által megállapított, latin nyelvből franciára való fordításból, egy három tétel közül tetszés szerint kiválasztható francia tétel kidolgozásából. A szóbeli vizsgálat tárgyai: a 7., 8., 9. osztályban tárgyalt írók műveinek magyarázata, egy angol vagy német nyelvből való fordítás, a történelem, geographia, a 9. osztályban tanított mennyiségtan. Ha a tanulók eme vizsgálatot sikerrel letették, beléptek a 10. osztály vagy filozófiai, vagy elemi mathematicai osztályába. Ezen osztály elvégzése után tették le a «baccalauréat classique» második részét. Ez kétféle lehetett vagy 1. Lettre philosophie, vagy 2. Lettre mathématique. Az első (Lettre-Philosophie) írásbeli vizsgálata: a bölcészet köréből választott dissertatio volt; a szóbeli vizsgálat: mindama tantárgyak, melyek a 10. osztályban tanítottak. A második (Lettre-Mathématique) írásbeli vizsgálata: a matematika vagy fizika köréből választott téma kidolgozása, a szóbeli: a matematika, fizika, vegytan, a jelenkor történelme és a filozófia.

A «baccalauréat de l'enseignement moderne»-nek hasonló szervezete volt, mint a «baccalauréat de l'enseignement classique»-nek. Csak a tanítási idő volt az előbbinél egy évvel rövidebb.

A «l'enseignement moderne» tanulói a baccalauréatus első részének letételére már a 8-ik osztály elvégzése után jelentkezhettek.

Ezen vizsgálat tárgyai voltak: 1. egy német vagy angol nyelvből franciára való fordítás, 2. egy franciából német vagy angol nyelvre való fordítás. Szótárak használata mind a két fordításhoz tilos volt. A szóbeli tárgyai voltak: egy francia szöveg és két idegen nyelvű szöveg megmagyarázása, történelem, földrajz, matematika, fizika és vegytan. De míg a «baccalauréat classique» vizsgálatának második része két sörösre oszlott, addig a «baccalauréat moderne» három sörösre, aszerint, amint a tanulók a première-lettres vagy a première-sciences-t, vagy a mathématiques élémentaires-t hallgatták.

Nem tagadható, hogy az 1890-iki reformnak sok hátránya volt, így a már egyszer elkezdett kurzust nem lehetett megváltoztatni.

Ezenkívül is sok panasz támadt: így azt állították, hogy az «enseignement moderne» nem állja ki a versenyt az «enseignement classique»-al, az egyetem tanárai pedig arról panaszkodtak, hogy tanítványaik tudományos készütsége az utóbbi reform óta nagyban aláhanyatlott. Úgy, hogy 1896. évtől kezdve ama kivánság vált általánossá, hogy a középiskolai tanítást és vele egyszersmind a baccalauréatust is új reformnak kell alávetni. Combes, a mai francia miniszterelnök — és 1896-iki közoktatásügyi miniszter — tekintve, hogy a

baccalaureatus használt rendszerei közül egyik se vált be, ezen vizsgálat teljes eltörlését indítványozta; többen a szabad tanításra vonatkozó 1850-iki törvény módosítását követelték, mások az egész középiskolai tanítás rendszerének megváltoztatását indítványozták, míg végre a francia parlament engedve a sok kívánságnak, 1899-ben enquete-et küldött ki a középiskolai oktatásra vonatkozó összes ügyeknek tanulmányozása céljából.

Ezen enquete 1899 január 17-től ugyanezen évi március 27-ig 38 gyűlést tartott, amelyen 196 indítványt tárgyalt és végre 3500 lapból álló, 6 kötetnyi munkában számolt be munkálkodásáról.

Mondanunk sem kell, hogy éppen a baccalaureatusra nézve a legellentétesebb indítványok tétettek, így voltak, mint pl. Combes, ki e vizsgálat eltörlését indítványozta, míg mások a baccalaureatus teljes reformálását hozták javaslatba. Ezen az enquete-en nagyon panaszkodtak a baccalaureatusnál elhatalmasodott protectio ellen is.

A bizottság hosszú tanácskozmányok után befejezte működését és elaboratumát a közoktatásiügyi miniszternek benyújtotta, ki azt az 1902. évi máj. 21-ki rendelettel elfogadván, a jelenlegi tanév *elején* életbe is léptette.

És így a középiskolai tanítás és a vele kapcsolatban lévő baccalaureatus még most is érvényben lévő organisatiójához értünk.

A francia középiskolai tanítás jelenlegi organisatióját a következő táblázat tünteti fel:

	Ama tanulók számára, kik a 6-ik osztálytól kezdve vagy görögöt tanulnak vagy nem tanulnak	Ama tanulók részére, kik egy holt nyelvet sem tanulnak
Első ciklus	IV. o. Sixième A. (Latin) V. o. Cinqüième A. (Latin)	IV. o. Sixième B. V. o. Cinqüième B.
	VI. o. Quatrième A. VI. o. Quatrième A. (Latin. Görög.)	VI. o. Quatrième B.
	VII. o. Troisième A. VII. o. Troisième A. (Latin. Görög.)	VII. o. Troisième B.

Azon tanulók részére, kik a latin tanulásról lemondtak.

	Latin—Görög	Latin—Élő nyelv.	Latin—Exakt tud.	Exakt tud.—Élő nyelv.
Második ciklus	VIII. o. Seconde A.	VIII. o. Seconde B.	VIII. o. Seconde C.	VIII. o. Seconde D.
	IX. o. Première A.	IX. o. Première B.	IX. o. Première C.	IX. o. Première D.
	X. o. Philosophie A.	X. o. Philosophie B.	X. o. Mathematique C.	X. o. Mathematique D.

A IX-ik osztály (Première) elvégzése után fogják a tanulók a baccalaureatus első vizsgálatát letenni, amely a második ciklus négy osztályzata szerint 1. Latin-Grec, 2. Latin-Langues vivantes, 3. Latin-Sciences, 4. Sciences-Langues vivantes-nak és mindannyit «Baccalauréat de l'enseignement secondaire I-e partie»-nak fogják elnevezni.

Az összes tanulóknak (kivéve a D. csoportot) egy latin szöveget francia nyelvre kell majd lefordítaniok (version latine), az A) csoportbeliek egy görög szöveget franciára, a B) és D) csoportok egy könnyebb élőnyelvi (német, angol, olasz, spanyol, újabban még orosz) szöveget franciára fognak lefordítani, a D) csoport tanulói még ezen kívül egy matematikai dolgozatot fognak készíteni.

Miután a X-ik osztályban a tananyag majdnem egyenlő a baccalaureatus második részével, két vizsgálat elegendő lesz.

Az egyiknél a «Baccalauréat és lettres philosophie»-nál inkább theoretikai és történelmi philosophiát, a másodiknál a «Baccalauréat és lettres mathématiques»-nál inkább exakt tudományokat kívánnak.

Az első vizsgálat az ezelőtti «Baccalauréat és lettres»-nek, az utóbbi a «Baccalauréat és sciences»-nak fog megfelelni.

Mennyire fognak a francia középiskolákra vonatkozó eme legújabb reformok beválni, az a jövő kérdése, de mindenesetre ezen új beosztással a franciák már is nagy előnyt értek el, mely előny abból áll, hogy a baccalaureatus II-ik részének sikeres letétele után a tanulók az összes fakultásokba való belépésre fel lesznek jogosítva, mely egységes jogosítvány már magában is nagy vívmány.

TÉRI JÓZSEF.

TOLSZTOJ ISKOLÁJA.

Leone Tolstoj, *Educatore* cím alatt Aurelio Stoppoloni Pálermóban, R. Sandron kiadásában, tavaly egy nagy tanulmányt jelentetett meg a híres orosz bölcselő neveléstudományi elméletéről.

Ezen érdemes munka alapján szándékozzuk röviden megismertetni Tolsztoj főbb pädagogiai elveit és jasnaja poljanai iskoláját.

A *Liberté dans l'enseignement*-ben beszéli el ő maga, hogy mi indította neveléstudományi problémák tanulmányozására. Feltünt neki, hogy a nép mennyire idegenkedik az iskolától. Kereste ennek az okát s azt a mai iskolák rosszságában találta meg. Ott fejtegeti ezt a két kérdést is: 1. Mit kell tanítani? 2. Hogyan kell tanítani? Szerinte helyes eljárást akkor követne az iskola, ha a gyermek természetes hajlamaival számolna s ha alapul a szabadságot és a szeretetet venné.